

De Canon van Vlaanderen in 60 vensters

104	18	Erasmus Het humanisme
110	19	Pedro de Gante Europeanen in een 'Nieuwe Wereld'
116	20	Dulle Griet Pieter Bruegel de Oude en de renaissance
122	21	De Beeldenstorm Burgeroorlog in de Nederlanden
128	22	Simon Stevin De blik van de wetenschap
132	23	Cathelyne Van den Bulcke Heksenprocessen in Europa
136	24	Aanbidding door de koningen Rubens en de barok
142	25	Het bombardement van Brussel Oorlogen in de Spaans-Habsburgse Nederlanden
148	26	Keizerin Maria Theresia Verlichting in Europa
152	27	Mule Jenny De komst van machines en fabrieken
156	28	Het wetboek van Napoleon De Franse tijd
160	29	Een liberale grondwet België onafhankelijk
166	30	De eerste treinrit Het spoor ontsluit het land
172	31	<i>De Leeuw van Vlaanderen</i> Hendrik Conscience en de Vlaamse beweging
178	32	De aardappelcrisis 'Arm Vlaanderen'
182	33	De vrijmaking van de Schelde Antwerpen, poort naar de wereld
186	34	Emilie Claeys De 'sociale kwestie' in de 19e eeuw
190	35	<i>De intrede van Christus in Brussel</i> van James Ensor Vernieuwing in de beeldende kunst

196	36	Bloednacht in Leuven Vechten voor stemrecht
202	37	Marie Belpaire Meisjes naar school
206	38	Drie kraaiende hanen De Vlaamse beweging en de taalstrijd
212	39	De Ronde van Vlaanderen Het land van de koers
216	40	Paul Panda Farnana Congo, veroverd en gekoloniseerd
222	41	<i>Treurend ouderpaar</i> van Käthe Kollwitz De Eerste Wereldoorlog
228	42	Multiculturele mijncités Steenkool in Limburg
232	43	De jeugdbeweging van Jozef Cardijn Verzuiling en secularisatie
236	44	Ons kookboek Culinaire canons
242	45	De IJzertoren De erfenis van de Eerste Wereldoorlog
246	46	Het drama van Meensel-Kiezegem De Tweede Wereldoorlog
252	47	De Dossinkazerne De Jodenvervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog
256	48	Het Sociaal Pact De sociale zekerheid en de verzorgingsstaat
260	49	Lintbebouwing Ruimtelijke ordening in Vlaanderen
264	50	Paula Sémer Televisie als venster op de wereld
268	51	<i>De Oostakkerse gedichten</i> van Hugo Claus Artistieke vernieuwing na 1945
272	52	De pil Seksuele revolutie en vrouwenrechten
278	53	<i>Le plat pays</i> van Jacques Brel Franstalige cultuur in Vlaanderen

Ca. 800 –
500 v. Chr.
Prehistorie

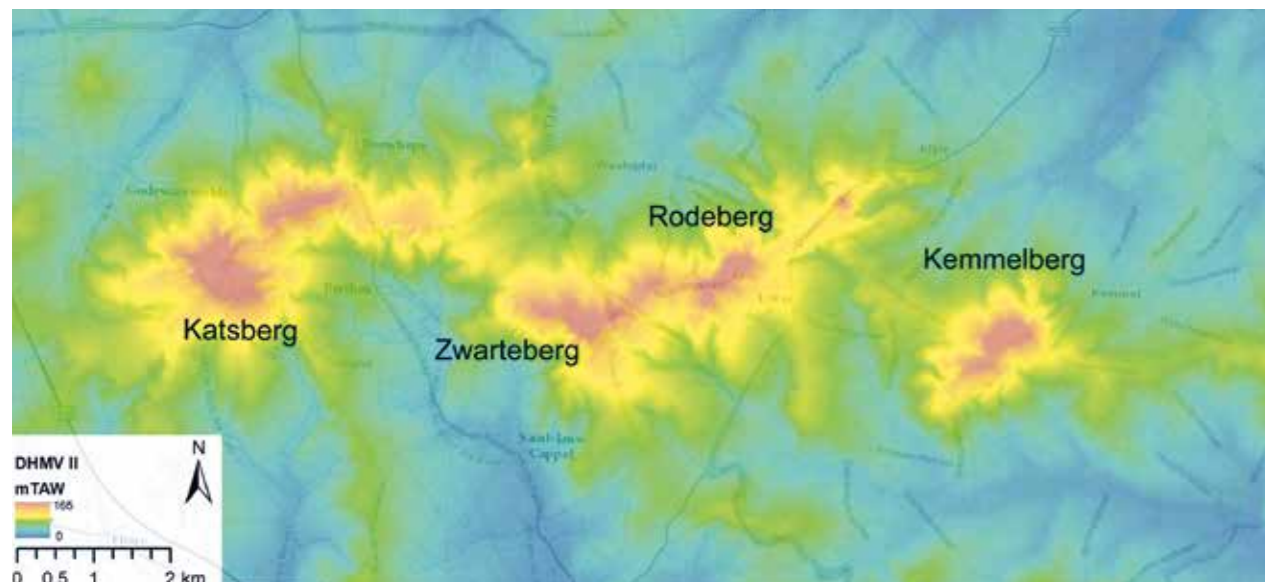

4

Vanuit een versterkt fort op de Kemmelberg domineerde Keltische adel zo'n 2500 jaar geleden letterlijk en figuurlijk de omliggende regio. Als hoogste punt van de streek bood de heuvel in het huidige West-Vlaanderen een goed overzicht en werd hij de ideale uitvalsbasis om een uitgebreid handelsnetwerk uit te bouwen.

Een omvangrijk verdedigingssysteem met grachten, aarden wallen en houten palen maakte van de plaats een imposant heuvelfort. Dankzij de steile flanken waren de houten huizen op de top gemakkelijk te verdedigen. Vanop de heuvel controleerde de lokale elite de handelswegen. Ze haalde haar rijkdom en macht mogelijk uit de handel in zout en ijzererts. Zout was toen een luxeproduct dat van de Noordzee landinwaarts werd gebracht. Lokale pottenbakkers maakten rood beschilderd aardewerk met een heel eigen vormgeving en versiering. Hun waren treffen we tot honderd kilometer verder aan. Import en imitaties van voorwerpen uit het Middellandse Zeegebied tonen aan dat de nederzetting deel uitmaakte van een ruim netwerk van handelscontacten.

4
Uitzicht op de Kemmelberg. Tijdens de ijzertijd, maar ook tijdens de Eerste Wereldoorlog en de Koude Oorlog had deze heuvel een groot strategisch belang.

4.1

THEMA KELTSISCHE CENTRALISATIE VAN MACHT

De Romeinen schilderden de Kelten af als oorlogszuchtige barbaren. Zelf lieten de Kelten geen schriftelijke bronnen na, zodat dat beeld tot in de vroege 20e eeuw bleef doorleven. Intussen weten we dankzij archeologisch onderzoek dat de Keltische maatschappij complexer georganiseerd was dan Romeinse schrijvers te kennen gaven. Lange tijd werd aangenomen dat de eerste steden in Noordwest-Europa ontstonden in de 1e eeuw voor het begin van onze tijdrekening door contact met de Romeinse cultuur. Maar al in het eerste millennium voor het begin van onze tijdrekening bouwden de Kelten nederzettingen met stedelijke allures, die als machtscentra heersten over de omgeving.

Vanuit het oorspronkelijke woongebied van de Kelten, in het dal van de Donau, verspreidde hun cultuur zich zo'n 2500 jaar geleden over grote delen van Europa. Dat was het gevolg van toenemende contacten tussen de regio's, waardoor culturele uitwisseling sneller en op grotere schaal gebeurde. Kenmerkend voor de Keltische cultuur waren de versterkte nederzettingen op hooggelegen plaatsen zoals de Kemmelberg. De Kelten bouwden er versterkingen, beschermd door muren uit vlechtwerk, klei of leem, steen en hout. Die heuvelforten domineerden de omgeving. Sommige nederzettingen, zoals de Heuneburg in Duitsland of die op de Mont Lassois in Frankrijk, telden tot vijfduizend inwoners en hadden een uitgebreid stratenplan met wijken, pleinen en soms monumentale huizen. De vestiging op de Kemmelberg was minder groot. In de wijde omtrek van hun nederzettingen legden de Keltische bewoners akkers en weilanden aan. Ze controleerden de belangrijkste handelsroutes en verwierven zo rijkdom en macht.

4.1

Net als de Katsberg, Zwarteberg en Rodeberg is de 156 meter hoge Kemmelberg een getuigenheuvel. Getuigenheuvels ontstonden 8 miljoen jaar geleden toen de Noordzee landinwaarts kwam en er zandbanken afzette. Door hun samenstelling bleven de zandbanken achter nadat de zee terugtrok en de rest van het landschap erodeerde.

4.2

FOCUS Interregionale uitwisseling

Ook in het eerste millennium voor het begin van onze tijdrekening konden goederen over verre afstanden worden vervoerd en verhandeld. Naast zout, om voedsel te bewaren, en metaal, voor duurzame gebruiksvoorwerpen, legden ook luxeproducten zoals goud, wijn of geweven stoffen een lange reis af. Naarmate de Keltische cultuur zich verder over Europa verspreidde, breidde ook het handelsnetwerk uit. Dat reikte van het Middellandse Zeegebied tot aan Groot-Brittannië.

De reis verliep meestal in etappes. Via een uitgebreid netwerk van tussenstations wisselden handelaars de goederen uit. De Kelten deden aan ruilhandel. Keltische munten werden alleen gebruikt om losgeld te betalen, als offergave of tijdens ceremonies.

Behalve goederen wisselden de handelaars ook technologische inzichten, religieuze opvattingen en culturele gebruiken uit. Zo verwierven sommigen grote rijkdom en kennis, waarmee ze zich onderscheidden van de rest van de bevolking. Hun bevoorrechte positie lieten ze graag zien via kostbare juwelen en rijkversierde gebruiksvoorwerpen, maar ook door geïmporteerde wijn te schenken tijdens feesten. In Keltische nederzettingen zoals die op de Kemmelberg vonden archeologen met goud afgewerkte drinkhoorns en Grieks en Etruskisch geïnspireerd luxe aardewerk om wijn te mengen en te schenken. Dat toont aan dat de Kelten niet enkel producten uit het Middellandse Zeegebied importeerden, maar ook gebruiken uit de Zuid-Europese cultuur overnamen.

4.3

4.2

Huisraad uit de ijzertijd: geknikte kommen en schalen, potten en bekers.

4.3

Aarden slingerkogels, gevonden op de Kemmelberg (wellicht 450–400 v. Christus). Gemiddeld 4,2 cm lang, 2,5 cm diameter, massa van 21 g.

8 De windmolen van Wormhout

48

Ca. 1183
Middeleeuwen

8

‘In Wormhout [staat] een molen die door de wind wordt voortbewogen,’ lezen we in een akte van de graaf van Vlaanderen uit omstreeks 1183. Het is een van de allereerste vermeldingen van een windmolen in het Noordzeegebied. De houten constructies brachten een omwenteling teweeg in de middeleeuwse landbouw.

Waren het varianten op watermolens? Of verticale versies van de horizontale windmolens uit Azië en het Midden-Oosten? Historici en archeologen zijn er nog niet uit. Wel weten we dat standerdmolens zoals die van Wormhout in het huidige Frans-Vlaanderen complexe machines waren die volledig rond hun as konden draaien. Met hun wieken benutten ze de veranderende wind om twee molenstenen aan te drijven. Die vermaalden graan tot meel. Daar was dus niet langer handenarbeid voor nodig in regio's waar onvoldoende hoogteverschillen waren om met watermolens te malen – handenarbeid die vrijkwam voor ander werk. De standerdmolen was maar een van de technologische vernieuwingen die de indrukwekkende bevolkingsgroei in middeleeuws West-Europa mogelijk maakten.

8
Een standerdmolen uit Vieil Rentier d'Audenarde, een grondregister van het einde van de 13e eeuw.

THEMA

VERNIEUWING IN DE LANDBOUW

Tussen de 11e en 13e eeuw groeide de bevolking in West-Europa stevig aan, in de Lage Landen zelfs sterker dan elders. Om al die extra monden te kunnen voeden, gingen boeren innoveren. Zo konden ze nieuwe gronden bewerken, de bodemvruchtbaarheid verhogen en een grotere grondproductiviteit bereiken.

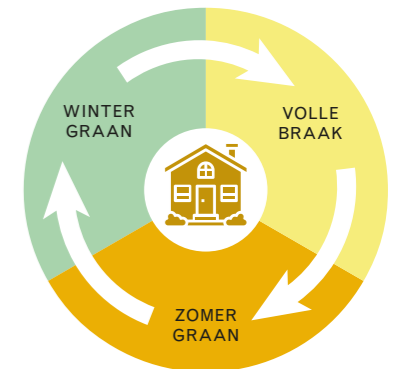
Zoals elders in Europa werd het drieslagstelsel ingevoerd op de grote landbouwdomeinen, maar de intensivering ging in de Nederlanden verder dan dat. Behalve de eigen kleine akkers bewerkten boeren samen grote centrale velden op intensieve wijze. Daarbij deelden ze werktuigen en trekdieren met elkaar. Systemen van grachten draineerden gronden van overtollig water.

Boeren teelden ook vaker gewassen zoals erwten en bonen, waarmee ze de braakliggende velden bezaaiden. Peulvruchten waren eiwitrijk en voegden stikstof toe aan de bodem, wat de vruchtbaarheid verhoogde. Nabij de grote steden werden industriegewassen geteeld en planten waarmee verfstoffen werden bereid.

Innovatie zorgde voor meer voedselproductie. Toch heerste er in sommige periodes voedselonzekerheid en zelfs hongersnood. De armen waren daarbij steeds het eerste slachtoffer. Aan het einde van de middeleeuwen moest graan uit Noord-Frankrijk en de Baltische regio ingevoerd worden om de snelgroeiende bevolking van de Lage Landen te eten te geven, vooral in steden.

8.1

8.2

8.1
Keerploeg en drieslagstelsel in de 15e eeuw.

8.2
Het drieslagstelsel verdeelde een akkergrond in 3 slagen. Op elk stuk (slag) zaaiden boeren wintergraan (jaar 1) en dan zomergraan (jaar 2) om de grond vervolgens braak te laten liggen (jaar 3).

8.3

FOCUS

Bevolkingsgroei en verstedelijking

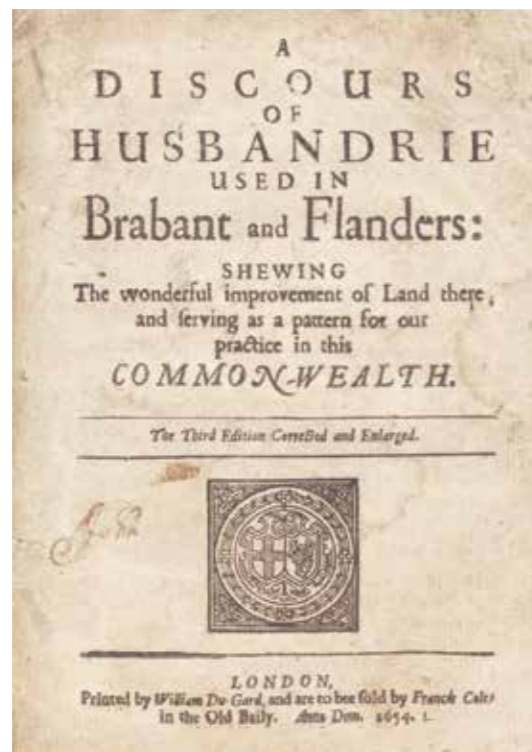
De standerdmolen en andere landbouwvernieuwingen hadden een belangrijke demografische impact. Meer voedselproductie liet verdere bevolkingsgroei toe. Tussen 950 en 1300 verviervoudigde de bevolking van de Lage Landen. Landbouwinnovatie werkte ook verstedelijking in de hand. Op het platteland waren minder mensen nodig om dezelfde hoeveelheid voedsel te produceren. Hun handen kwamen vrij om nijverheidsproducten te maken of handel te drijven. Die activiteiten vonden vooral plaats in steden. Gent was in de 13e eeuw de grootste stad van Noordwest-Europa, samen met Parijs, en telde misschien wel 80.000 inwoners. Rond 1450 telde het graafschap Vlaanderen alleen ongeveer 660.000 inwoners en woonde een derde van de bevolking van de Nederlanden in een stad.

Verhuizen naar de stad was voor veel mensen evenwel een noodzaak. Een groot deel van de vruchtbare gronden in de Lage Landen was tegen de late 13e eeuw in cultuur gebracht. Er bleven enkel minder vruchtbare, moeilijk ontginbare en afgelegen gronden over. Die waren het niet waard om man- en paardenkracht in te investeren. De plattelandsbevolking bleef echter toenemen. Daardoor was er steeds minder grond om van te leven. Veel mensen moesten elders een toekomst zoeken. Dat deden ze onder andere in de opkomende steden.

8.3
Een keerploeg bestaat uit een mes (kouter), dat de bodem voorscheurt, en een combinatie van een ploegschaar, die de zoden losmaakt, en een geplooid blad (keerbord) dat de bodem vervolgens omkeert. Uit: *Vieil Rentier d'Audenarde*.

8.4
De Engelse aristocraat Richard Weston (1591–1652) verbleef in 1644–1645 als balling in de Zuidelijke Nederlanden. Zijn bevindingen over de landbouwpraktijk in Brabant en Vlaanderen, meer bepaald over de afwisseling van gewassen, verschenen in boekvorm en oefenden een reële invloed uit op de vernieuwing van de Engelse landbouw.

8.5
In 2021 telde Vlaanderen nog zo'n 320 windmolens – niet uit de middeleeuwen, maar uit latere periodes. Sommige molens werken nog, zoals de Zuid-Abdijmolen van Koksijde uit 1773. Hij stond eerst in Houtem en werd in de jaren 1950 overgebracht naar Koksijde.

8.4

8.5

Ca. 1100–1500

Middeleeuwen

9

Mude, Hoeke of Monnikerede. Die namen zeggen vandaag niet veel meer, maar in de middeleeuwen waren het bruisende havenstadjes langs een getijdengeul van de Noordzee: het Zwin. Die Brugse voorhavens verzekerden samen met de kosmopolitische stad Brugge de verbinding met alle belangrijke Europese havensteden.

Het middeleeuwse karakter van Brugge toont nog steeds hoe belangrijk de stad in die periode was als centrum van handel, nijverheid en kunst. Maar die rol kon ze enkel spelen door haar uitzonderlijke netwerk van voorhavens, gelegen langs een grote getijdengeul: het Zwin. Via die geul en de voorhavens stroomden schepen, goederen, mensen en ideeën Vlaanderen binnen en buiten. Zo kon zich een unieke culturele en handelsomgeving ontwikkelen.

Na een bloeiperiode in de 13e en 14e eeuw zette het verval zich onomkeerbaar door vanaf het einde van de 15e eeuw. De handelaars vertrokken wegens de politieke en economische onrust in Brugge, de Zwingeel verzandde en samen met de geul verdwenen ook de welvaart van Brugge en de voorhavens zelf.

9.1

9.2

9.1
Kaart van de Zwinstreek en de Scheldemonding uit 1501 door Jan de Hervy. De Zwingeel is dan al aan het verzanden, te zien aan de zandbanken en het feit dat enkel kleinere schepen Brugge (helemaal links op de kaart) kunnen bereiken.

9.2
Reconstructie van De Spiegelrei: hart van de havenactiviteiten in Brugge (1430).

THEMA BRUGGE, VERBONDEN MET DE ZEE

Brugge bestond al als haven in de Romeinse periode, maar pas in de middeleeuwen groeide de stad uit tot een groot handelscentrum. Daarbij kende de stad één grote uitdaging: ze lag niet aan de kust en moest dus steeds de verbinding met de Noordzee weten te behouden. Aanvankelijk gebeurde dat via smalle waterwegen: eerst een geul van Blankenberge naar Brugge, vervolgens een gegraven kanaaltje naar een geul nabij Oostkerke en daarna een verlenging van dat kanaaltje naar een baai ter hoogte van het huidige Knokke.

Wellicht als een gevolg van een stormvloed in de vroege 12e eeuw ontstond vanuit het noordoosten een diepe en brede getijdengeul: het Zwin. Zo kreeg Brugge drie eeuwen lang een goede zeeverbinding met de rest van maritiem Europa en dus ook met de rest van de toenmalig bekende wereld. Langs de geul ontstonden vanaf het midden van de 12e eeuw een reeks havenstadjes. Grote schepen konden er aanleggen en er verbleven talrijke buitenlandse kooplieden. Goederen werden overgeladen op kleinere schepen met minder diepgang, die via een sluis te Damme en van daar via het Reiekanaal Brugge konden bereiken. Het Zwin werd zo een twintig kilometer lange economische slagader voor de stad.

Brugge lag bovendien op een belangrijke handelsroute over land. Op dat kruispunt van zee- en landwegen kon de stad zich ontwikkelen tot economische, artistieke en soms ook politieke metropool in het middeleeuwse Europa.

9.3

9.3
Reconstructie van het plein met de herberg Van der Beurze (centraal links) en verschillende Italiaanse natiehuizen in 1441.

14 Het Lam Gods van de gebroeders Van Eyck

1432
Middeleeuwen

De Aanbidding van het Lam Gods is een van de beroemdste schilderijen van de westerse kunstgeschiedenis. Hubert en Jan van Eyck maakten het monumentale drieluik tussen 1424 en 1432. Het schilderij is een iconisch voorbeeld van de werken van de zogenoemde Vlaamse Primitieven, een groep schilders waartoe we de broers Van Eyck rekenen.

Op het schilderij staan honderden figuren in een paradijselijke omgeving met een weelde van planten en bloemen. Alles is levensecht weergegeven. De titel komt van het tafereel onderaan, waarop in het midden het Lam Gods op een altaar is afgebeeld. Dat lam staat in het christendom symbool voor Jezus Christus die zijn leven gaf om de mensheid van haar zonden te verlossen.

Hubert van Eyck begon het schilderij. Na zijn dood in 1426 werkte zijn jongere broer Jan het af. De opdracht kwam van een rijke edelman uit het Waasland, de Gentse schepen en kerkmeester Joos Vijd en zijn vrouw Elisabeth Borluut. Het moest dienen als altaarstuk voor hun privékapel in de Gentse Sint-Janskerk, de huidige Sint-Baafskathedraal, waar het nog steeds te bezichtigen is.

14.1

14

THEMA DE MIDDELEEUWSE BEELDTAAL

Het Lam Gods beeldt een belangrijk thema van het christendom uit. Voor de gelovige middeleeuwers was de betekenis van zulke religieuze schilderijen meestal duidelijk. Veel toeschouwers van vandaag begrijpen die beeldtaal niet meer.

Het kunstwerk toont welke deugden mensen moeten bezitten om naar de hemel te mogen en daar het Lam Gods, dat symbool staat voor de verlosser Jezus Christus, te aanschouwen. Zo verwijzen de rechters naar rechtvaardigheid en de kluizenaars naar matigheid. In de drie centrale bovenpanelen pleiten Maria en Johannes de Doper bij de opperste rechter, die zowel Christus als God de Vader is, ten gunste van de mens.

Tegelijk is het kenmerkend voor de middeleeuwse beeldtaal dat we niet enkel naar de boodschap van het geheel moeten kijken. Elk detail voegt een subtiele symbolische betekenis toe. Er is dus zoveel meer dan wat op het eerste gezicht te zien is. Een witte handdoek in het luik met Maria verwijst bijvoorbeeld naar zuiverheid. De roos op het grasperk staat voor de liefde, terwijl het meiklokje onschuld symboliseert.

14.2a

14.2b

14
Het Lam Gods van Jan en Hubert van Eyck, rond 1430.

14.1
Tomasso Portinari en zijn vrouw Maria Baroncelli uit Brugge bestelden in de jaren 1470 bij Hugo Van der Goes (rond 1440–1483) dit altaarstuk voor hun familiekapel in Firenze.

14.2a en 14.2b
Het Lam voor en na de grote restauratie van *Het Lam Gods* 2012–2022. Toprestaurateurs haalden de vernislagen uiterst zorgvuldig weg, en zo werd de oorspronkelijke blik van het Lam weer zichtbaar.

14.3

FOCUS Van Eyck: een optische revolutie

Jan van Eycks werk had een grote invloed op westerse schilders tot vandaag. Wat maakte hem tot zo'n buitengewone kunstenaar? Van Eyck was technisch bijzonder onderlegd: hij combineerde een scherp observatievermogen met uitstekende oog-handcoördinatie. Van Eyck perfectioneerde de samenstelling van olieverf, onder meer door droogmiddelen toe te voegen. Dat maakte olieverf, voorheen een onpraktisch schildersmateriaal, gemakkelijker te gebruiken. Zo kon Van Eyck heel precies schilderen en materialen bijna tastbaar weergeven. Het hielp hem ook om meer kleur aan zijn werken te geven.

Even belangrijk was zijn kennis van de toenmalige natuurwetenschappen. Door zijn studie van Arabische en Europese werken over optica kon Van Eyck veel beter perspectief toepassen dan zijn voorgangers. Hij kreeg ook inzicht in de werking van het licht, dat centraal staat in zijn schilderijen. Het samenspel van licht en schaduw gaf de figuren en objecten in zijn werken een haast driedimensionale vorm. Dat was een krachttoer in middeleeuwse kunstenaarsateliers zonder constante belichting, enkel te verklaren door Van Eycks talent om zijn omgeving heel precies waar te nemen. Door zijn technische vaardigheid, het perfectioneren van de olieverf en een betere kennis van het licht realiseerde Van Eyck een 'optische revolutie' in de schilderkunst.

14.3 Van Eyck in zijn atelier met achter hem leerlingen die olieverf mengen op een 16e-eeuwse gravure.

14.4 Jan van Eyck (rond 1390-1441) schilderde in 1439 zijn modieuze geklede echtgenote Margaretha van Eyck. Ze kijkt vol zelfvertrouwen de toeschouwer aan.

14.4

14.5

FOCUS De 'Vlaamse Primitieven'

Jan van Eyck kon zich enkel ontwikkelen tot de kunstenaar die hij was dankzij de politieke en sociaal-economische context. Hij leefde en werkte in de Bourgondische Nederlanden, met hun stedelijke netwerk met veel immigratie en culturele uitwisseling. Handelaars en ambachtslui brachten nieuwe ideeën mee. De luxeproducten die ze leverden waren evenzeer geliefd bij het Bourgondische hof. Ook Van Eyck kwam in de rondreizende hofhouding van de kunstminnende Bourgondische hertog Filips de Goede terecht.

In die omgeving werd Van Eyck een trendsetter van de 'Vlaamse Primitieven'. Dat was een groep schilders waartoe onder meer Rogier van der Weyden (Roger de la Pasture), Dirk Bouts en Hans Memling behoren. Ze waren actief in steden als Brugge, Gent, Doornik, Leuven en Brussel. Het ging dus niet enkel over schilders uit het graafschap Vlaanderen, maar uit de hele Nederlanden en zelfs daarbuiten. Ze schilderden met olieverf en met veel oog voor realistische details. Bijbelse taferelen en symboliek situeerden ze in hun eigen tijd, zodat hun schilderijen aansloten bij de leefwereld van hun tijdgenoten.

Ze maakten ook veel portretten, met figuren die de toeschouwer vaak trots aankijken. Dat weerspiegelde het groeiende zelfbewustzijn van hun rijke opdrachtgevers. Maar ook de schilders zelf waren zich steeds meer bewust van hun eigen kunnen en artistieke talent. Jan van Eyck signeerde zelfs zijn schilderijen: heel gewoon in die tijd.

14.5 Op het Ursulaschrijn beeldde Hans Memling in 1489 de legende van de heilige Ursula haast uit als een modern stripverhaal. Deze bijzondere relikhouder werd speciaal gemaakt voor het Sint-Janshospitaal en bevatte relikken van verschillende heiligen.

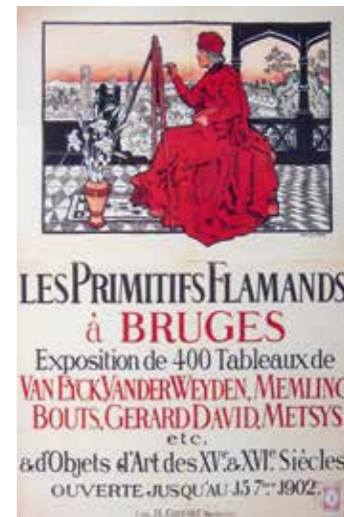
14.6 Petrus Christus (rond 1410-1476), *Portret van een jonge vrouw*. De schilder was actief in Brugge in de tweede helft van de 15e eeuw en zijn werk is sterk beïnvloed door Jan van Eyck.

14.7 De term 'Vlaamse Primitieven' ontstond in de 19e eeuw om een groep schilders aan te duiden die werden aangetrokken door handelscentra zoals Brugge en Gent. Ze waren vooral uit de Nederlanden afkomstig. De term raakte wijder verspreid door de expo 'Les primitifs flamands' uit 1902. Het woord 'primitief' staat voor 'oorspronkelijk' maar kan ook verwijzen naar een 'realistische' weergave van de werkelijkheid. Tegenwoordig spreekt men eerder over het fenomeen van de 'Noordelijke renaissance'.

14.8 *Het Laatste Avondmaal* van Dirk Bouts (rond 1410-1475) was bestemd voor de kapel van een religieuze broederschap in de Leuvense Sint-Pieterskerk. De opdrachtgevers worden als getuigen van het gebeuren afgebeeld en door de ramen is de Grote Markt te zien.

14.6

14.7

20 Dulle Griet

1563

Vroegmoderne tijd

Een 'Dulle Griet' met harnas en zwaard leidt een roversbende van vrouwen tussen de gekste monsters naar de opengesperde muil van de hel: Pieter Bruegel de Oude schilderde in 1563 een paneel dat tot de verbeelding blijft spreken.

In 1894 kocht de Antwerpse kunstverzamelaar Fritz Mayer van den Bergh op een veiling een opvallend, maar voor hem onbekend schilderij. Het bleek een meesterwerk te zijn van Pieter Bruegel de Oude uit 1563. De titel *Dulle Griet* is ontleend aan het *Schilderboek* (1604) van Karel van Mander. Die noemde Bruegel een navolger van Jheronimus Bosch, omdat hij ook 'spookachtige taferelen en grappen' schilderde. De *Dulle Griet* combineert inderdaad een heel duister tafereel met humoristische details.

Bruegel is vooral bekend om zijn boerentaferelen en afbeeldingen van spreekwoorden. De *Dulle Griet* bewijst dat hij veelzijdiger was. Zijn relatief kleine bewaard gebleven oeuvre bevat ook grote religieuze schilderijen en winterse of zonovergoten landschappen. Al zijn werken getuigen van een scherp observatievermogen. Geen andere kunstenaar uit de 16e eeuw geeft je het gevoel dichter te komen bij de mensen van toen.

20

116

20.1

117

THEMA

PIETER BRUEGEL DE OUDE EN DE RENAISSANCE

Bruegel is de bekendste schilder uit de 16e-eeuwse Nederlanden. Toch weten we over zijn leven niet zoveel met zekerheid. Hij werd wellicht rond 1525/1530 geboren in de omgeving van Breda en verhuisde in de late jaren 1540 naar Antwerpen.

Bruegel schilderde voor opdrachtgevers uit de economische, religieuze en intellectuele elite. Vaak maakte hij landschappen met veel figuren, zoals feestende of werkende boeren. Ze zijn druk in de weer met zaaien en oogsten, eten en drinken. Als kunstenaar kreeg hij naam door zijn prenten, verspreid door drukker-uitgevers die met nieuwe technieken een breed publiek bereikten. Zijn werken behoren vandaag tot de topstukken in musea van Antwerpen en Brussel tot Wenen en New York.

Bruegel was een buitenbeentje in zijn tijd. Zijn stijl en thema's zijn niet echt typisch voor de (Italiaanse) renaissance, die opgang maakte in de Nederlanden. In de renaissance, letterlijk 'wedergeboorte', lieten kunstenaars zich inspireren door thema's uit de klassieke oudheid. Bruegel kende de Italiaanse kunst wel door zijn reizen als jonge schilder, maar hij week er qua stijl en onderwerpskeuze van af. Andere 16e-eeuwse schilders zoals Quinten Metsijs, Jan Gossaert en Frans Floris sloten veel meer aan bij de traditie van de Italiaanse grootmeesters zoals Leonardo da Vinci, Rafaël en Michelangelo. Meestal werkten zij vanuit Antwerpen, in de 16e eeuw hét artistieke centrum van de Lage Landen.

20
De Dulle Griet van Pieter Bruegel de Oude.

20.1
Pieter Bruegel de Oude, *De Toren van Babel*, 1563. In Bruegels Toren van Babel verwijst de havenstad naar Antwerpen. De toren zelf is geïnspireerd door het Colosseum in Rome. Het centrale thema van het schilderij, net als in het bijbelverhaal over de Babyloniërs, is de hoogmoed.

20.2
Jan Gossaert, *Neptunus en Amphitrite*, 1516. Gossaert reisde naar Rome en bracht de nieuwe opvattingen van de renaissance mee naar huis. Zijn thema's zijn vaak ontleend aan de Griekse en Romeinse mythologie. Hij was een van de eerste schilders in de Nederlanden die levensgrote naakte figuren afbeeldde.

20.3
Quinten Metsijs, *De geldwisselaar en zijn vrouw*, 1514.

20.2

20.3

1695

Vroegmoderne tijd

25

Van 13 tot 15 augustus 1695 bestookte het Franse leger de stad Brussel onafgebroken met kanonnen en mortieren. Het militaire nut van de actie was bijkomstig, terreur zaaien was het eigenlijke opzet. Omdat het bombardement op voorhand was aangekondigd, viel het aantal slachtoffers mee. Maar de benedenstad ging in vlammen op, duizenden huizen werden vernield en vele kunstschaten gingen verloren.

Frankrijk was al sinds 1688 in conflict met een bondgenootschap dat bestond uit het Duitse keizerrijk, de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, Engeland en het Spaanse Rijk. Ingeklemd tussen deze grote mogendheden vormden de Zuidelijke Nederlanden het toneel waarop de aanslepende oorlog in belangrijke mate werd uitgevochten. Met de beschieting van Brussel in 1695 wilde het Franse leger zijn tegenstanders wegllokken van de citadel van Namen, die op het punt stond te vallen. Dat lukte echter niet. De vernietiging van Brussel, een burgerdoelwit, bleek compleet zinloos. De internationale verontwaardiging was groot. Uit de as van het platgeschoten Brussel verrees wel de monumentale Grote Markt, die inmiddels behoort tot het Unesco-werelderfgoed.

25

Een anonieme schilder toont de Grote Markt van Brussel tijdens een hevig bombardement door het Franse leger in de nacht van 13 op 14 augustus 1695.

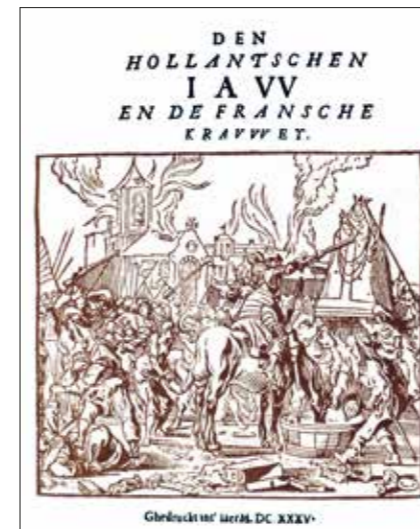
25.1

THEMA

OORLOGEN IN DE SPAANS-HABSBURGSE NEDERLANDEN

Sinds 1506 behoorden de Nederlanden tot het rijk van de Spaanse Habsburgers. Toen Holland en andere noordelijke gewesten zich afscheurden en aan het einde van de 16e eeuw een aparte Republiek vormden, legde Spanje zich daar niet zomaar bij neer. Een militair conflict was het gevolg, en dat liet zich voelen in de Zuidelijke Nederlanden. Zo vielen in 1635 de troepen van de Republiek en het Franse leger de Zuidelijke Nederlanden binnen. Ze wilden Spanje buitenspel zetten en het gebied onderling verdelen. In 1648 sloten de Republiek en Spanje eindelijk vrede. Daarmee kwam een einde aan de zogenoemde Tachtigjarige Oorlog. De grens die toen werd vastgelegd in het Verdrag van Münster, valt nog altijd min of meer samen met de huidige Belgisch-Nederlandse grens.

Toch kwam het niet tot een duurzame periode van vrede in de Zuidelijke Nederlanden. Na 1648 waren er voortdurend spanningen tussen Spanje en Frankrijk. In 1661 kwam de Franse koning Lodewijk XIV aan het bewind, die in opeenvolgende oorlogen grote stukken grondgebied van de Spaanse Nederlanden wist in te palmen. Tragisch dieptepunt was de opzettelijke verwoesting van Brussel door de Fransen. De nieuwe grens die door deze oorlogen met Frankrijk ontstond, valt grotendeels samen met de huidige Belgisch-Franse grens.

25.2

25.1

Maximiliaen Pauwels, *De afkondiging van de Vrede van Münster op de Grote Markt van Antwerpen in 1648, 1649.*

25.2

In 1635 werd Tienen ingenomen door legerstroepen uit de Nederlandse Republiek en uit Frankrijk. Na de plundering van huizen en de verkrachting en marteling van inwoners ging de stad bijna volledig in vlammen op. Voorblad van het pamflet *Den Hollantschen Iavv en de Fransche Kravvvey*, 1635, door een anonieme pamfletist.

1835
Moderne tijd

Op 5 mei 1835 verlieten drie stoomtreinen het station Groendreef in Brussel. Aan boord zaten negenhonderd genodigden, verdeeld over dertig rijtuigen. Toen ze een uurtje later in Mechelen toekwamen, brak een groot volksfeest los. De allereerste treinrit op het Europese vasteland was voorspoedig verlopen.

De inwijding van de eerste spoorverbinding was tot in de puntjes voorbereid. Leopold I was de locomotieven persoonlijk komen keuren. Meerijden over het 22 kilometer lange traject deed de koning echter niet. Wél aan boord van een van de rijtuigen was George Stephenson, de Britse ingenieur die de stoomlocomotief had uitgevonden.

De treinrit tussen Brussel en Mechelen was geen wereldprimeur. In Groot-Brittannië reden immers al enkele jaren treinen rond. Maar op het Europese vasteland vervulde België wel een pioniersrol. Voor het jonge land was de aanleg van het spoornet een manier om zich als een moderne staat te profileren en zijn industriële ambities te benadrukken.

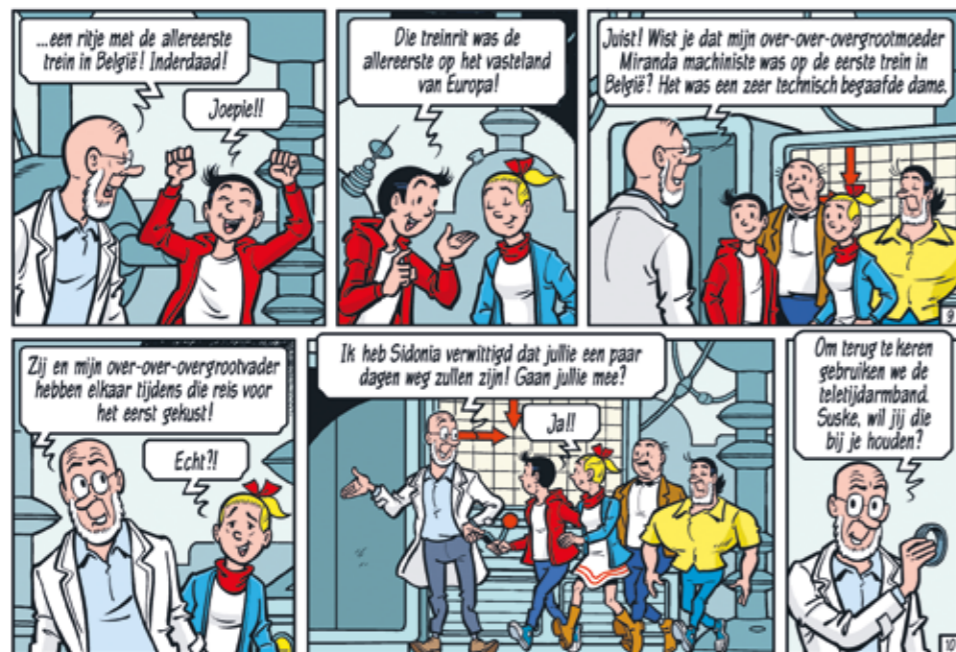
THEMA **HET SPOOR ONTSLUIT HET LAND**

Nauwelijks vier jaar was België onafhankelijk toen de regering in 1834 besloot om een nationaal spoorwegnet uit te bouwen. Mechelen zou het middelpunt worden. Al gauw had België een wijd vertakt treinnet. Dat was na de aanleg van steenwegen en kanalen in de voorgaande decennia een nieuwe belangrijke stap in de ontsluiting van het land.

De trein was een zegen voor de industrie. Grondstoffen konden voortaan snel en in grote hoeveelheden over land worden vervoerd. Door de uitbouw van het spoorwegnet steeg de vraag naar steenkool, ijzer, hout en andere bouwmaterialen. Mede dankzij de spoorwegen kon het kleine België zich ontwikkelen tot een industrieel toeland.

Ook andere Europese landen investeerden in de trein. Steden, dorpen en regio's raakten via spoorwegen met elkaar verbonden en hun inwoners profiteerden van de toegenomen mobiliteit. Zo speelden de spoorwegen een rol in de vorming van moderne natiestaten, terwijl ze ook internationale contacten bevorderden.

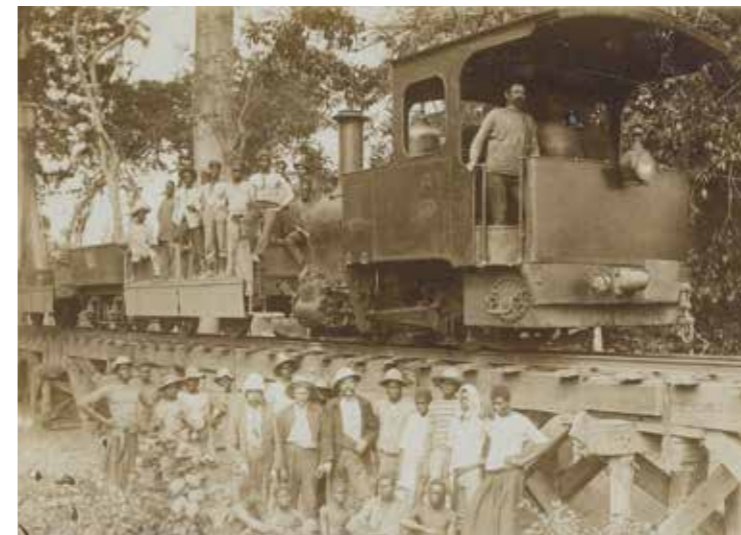
Door hun kennis en ervaring kregen Belgische bedrijven volop de kans om in het buitenland mee te werken aan de uitbouw van spoorwegnetten. Ze exporteerden locomotieven en ander spoorwegmateriaal naar alle hoeken van de wereld. Ook in de Onafhankelijke Congostaat legden ze treinsporen aan om de Congolese rijkdommen te kunnen exploiteren. De dwangarbeid en de erbarmelijke werkomstandigheden maakten er veel slachtoffers onder de Congolese werkkrachten.

30.1

30
Het voormalige station van Mechelen, aankomstplaats van de eerste treinrit op het Europese vasteland.

30.1
De eerste treinrit veroverde een plaats in de populaire beeldcultuur. Het stripalbum *De vluitende olifant* van Suske en Wiske (2021) verwijst naar een van de drie stoomlocomotieven van 1835, L'éléphant.

30.2

30.2
Eind 19e eeuw legden de Belgen een eerste spoorlijn in Congo aan. Inlandse arbeiders voerden de werken uit in bijzonder zware omstandigheden.

1913

Moderne tijd

39

‘Vlaanderens mooiste’: met die uitdrukking verwijzen Vlamingen niet naar een persoon, een landschap of een schilderij, maar naar een wielervedstrijd. Dat zegt iets over de populariteit van het wielrennen in het algemeen – en de Ronde van Vlaanderen in het bijzonder.

Het eerste startschot voor de Ronde van Vlaanderen weerklonk op 25 mei 1913 in Gent. Al snel groeide de wielervedstrijd door Oost- en West-Vlaanderen uit tot het jaarlijkse hoogtepunt van de wielerkalender. Dat had te maken met het vaak spannende verloop, verzekerd door de pittige kasseistroken en, na de Tweede Wereldoorlog, steeds meer door nijldige hellingen zoals de Koppenberg, de Muur van Geraardsbergen en de Oude Kwaremont. De populariteit werd daarnaast aangewakkerd door slimme publiciteit. *Sportwereld*, de krant die het initiatief nam, zette de Ronde in de markt als een Vlaams symbool van sportief kunnen en heroïek.

39 Paul Deman (1889–1961) uit het West-Vlaamse Rekkem, de eerste winnaar van de Ronde van Vlaanderen in 1913. Beeld van omstreeks 1922.

THEMA

HET LAND VAN DE KOERS

Voetbal, tennis, atletiek... Er wordt in Vlaanderen veel gesport, recreatief en professioneel. Maar het wielrennen is de enige sport die bekendstaat als ‘typisch Vlaams’, zowel in Vlaanderen als daarbuiten.

De oorzaken van die status liggen in het verleden. Op het einde van de 19e eeuw stortten vooral rijkere burgers zich op het wielrennen. Fietsen waren immers duur. Maar na 1900 daalden de prijzen en brak de sport door bij de brede bevolking. Overal vonden wedstrijden plaats, georganiseerd door lokale verenigingen en gesponsord door de middenstand. Die konden op veel toeschouwers rekenen, want kijken was gratis.

Rond de Eerste Wereldoorlog boekten Belgische renners ook internationaal successen. In Frankrijk wonnen ze prestigieuze wedstrijden zoals de Tour de France. Er ontstond een echte sportindustrie. De wielploegen van grote Franse fietsfabrikanten namen Belgische profrenners in dienst, terwijl de groeiende sportpers zorgde voor een voortdurende stroom aan wielernieuws.

De sport raakte diep verankerd in het leven. Velen waagden hun kans als renner. Het in 1912 opgerichte *Sportwereld* benadrukte dat voortdurend. Hoofdredacteur Karel Van Wijnendaele was Vlaamsgezind en wilde de identiteit van Vlamingen versterken. Hij schreef over wielrennen als een echte volkssport, waarin Vlamingen het beste van zichzelf toonden. Zijn woorden hadden invloed, velen gingen wielrennen als een ‘Vlaamse sport’ zien. Dat Vlaamse renners in de 20e en 21e eeuw internationaal succesvol waren, versterkte dat idee nog.

39.1

39.2

39.3

39.1 Cyriel van Hauwaert (1883–1974), bijgenaamd ‘de leeuw van Vlaanderen’, won in 1907 als eerste Belg Bordeaux-Parijs en een jaar later ook Parijs-Roubaix en Milaan-San Remo.

39.2 Veldrijden of cyclocross werd vooral na de Tweede Wereldoorlog een veelbekeken wielervedstrijd in Vlaanderen. Erik De Vlaeminck (1945–2015) uit Eeklo werd zevenmaal wereldkampioen. Hier zien we hem in actie in Koksijde in 1971.

39.3 Grote Prijs Valère Ollivier, Roeselare, 1970. Dat wielrennen zo sterk aanwezig was in het dagelijkse leven, was mee te danken aan de vele lokale wedstrijden. Tot het einde van de 20e eeuw telde bijna elk dorp of stad een kermiskoers.

FOCUS

Jeugdbewegingen vroeger en vandaag

De kerk had altijd al veel aandacht gehad voor opvoeding en onderwijs. In de waaier van katholieke organisaties die in de eerste helft van de 20e eeuw het licht zagen, bekleedden jeugdbewegingen dan ook een bijzondere plaats. Naar het voorbeeld van Cardijn ondersteunde de kerkleiding jongerenorganisaties aangepast aan elk sociaal milieu. Zo kregen studenten, arbeiders, boeren en middenstand hun eigen jeugdvereniging, vaak verbonden aan een lokale parochie. Ook de scouts en de Chiro, die zich niet op een specifieke sociale groep richtten, waren verbonden met de katholieke zuil. Andere 'zuilen' richtten in deze periode eveneens jeugdverenigingen op. Zo stichtten de socialisten in 1929 de Rode Valken. Jongeren in uniform, die zingend en marcherend door de straten trokken, vormden tussen de twee wereldoorlogen een vertrouwd beeld in Vlaanderen.

Vanaf de jaren 1960 verdween het verzuilde karakter van de meeste jeugdbewegingen. De levensbeschouwelijke inspiratie bleef, maar werd bijzaak. Groepen stelden zich open voor jongens en meisjes. Samen spelen, zorg dragen voor elkaar en jaarlijkse zomerkampen stonden nu voorop. Met ruim 275.000 leden bepalen de jeugdbewegingen ook vandaag de vrije tijd van veel jongeren in Vlaanderen.

43.3

43.3
Chirojeugd Vlaanderen telt in 2023 zo'n 120.000 leden.

43.4
Niet alle jeugdbewegingen vonden hun oorsprong in katholieke initiatieven. De Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming ontstond in 1983.

43.5
De scoutsgroeperingen, waaronder Scouts en Gidsen Vlaanderen (in oorsprong christelijk geïnspireerd) en FOS Open Scouting (actief pluralistisch en vrijzinnig), zijn in Vlaanderen sterk vertegenwoordigd.

43.4

43.5

43.6

FOCUS

Jeugdhuizen

In 1952 opende in de Antwerpse Paleisstraat het eerste jeugdhuis. Al snel volgden vergelijkbare initiatieven. Jeugdhuizen waren een manier om jongeren te bereiken die niet bij een jeugdbeweging waren aangesloten. Hun succes dankten ze ook aan de 'danswet' uit 1960: die verbood minderjarigen de toegang tot danszalen, maar niet tot fuiven in jeugdhuizen. Zowel socialisten, liberalen als katholieken hadden een eigen jeugdhuisfederatie.

Omdat steeds meer jongeren langer naar school gingen en almaar vaker een plek vonden aan de universiteiten en hogescholen, werd ook de fase van de jeugd langer. Tieners en twintigers vormden in de jaren 1960 aparte categorieën tussen kindertijd en volwassenheid, geassocieerd met tegendraadsheid en experimenteren. Uiterlijke tekenen van die rebelsheid vormden bijvoorbeeld kledij en kapsel, waarmee men zich afzette tegen de burgerlijke codes van toen: netheid, discipline, onthouding, strikt onderscheid tussen jongens en meisjes...

Vanaf de jaren 1970 volgden veel jeugdhuizen de ontzuilingstrend en gingen ze hun eigen weg. Ze professionaliseerden en werden zelfstandiger. Jongeren vulden er hun vrije tijd zelf in, met fuiven en optredens, films en praatavonden met vrienden. De 534 erkende jeugdhuizen die er vandaag in Vlaanderen zijn, werden centra van een onafhankelijke jongerencultuur.

43.6
Jeugdhuizen zoals Netwerk (Aalst), Democracy (Gent) en Het Lintfabriek (Kontich) werden pleisterplaatsen voor liefhebbers van de meest uiteenlopende 'alternatieve muziek'. Hier de Amerikaanse band Fishbone in Het Lintfabriek op 20 oktober 2002.

50.4

FOCUS De openbare omroep

De openbare omroep hechtte al in de beginjaren veel belang aan informatieve programma's en human interest, dikwijls met Paula Sémer als presentatrice. In 1962 begon de openbare omroep met schooltelevisie, een educatief programma-aanbod voor in de klas. In de jaren 1980 maakte journalist Maurice De Wilde de kijkers vertrouwd met de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog in zijn legendarische programma *De Nieuwe Orde*.

Een van de kerntaken van de openbare omroep was de bevordering van de Nederlandse taal. Vlaamse kijkers, die vaak enkel met hun eigen dialect vertrouwd waren, konden via het programma *Hier spreekt men Nederlands* kennismaken met de uitspraak en woordenschat van het Standaardnederlands.

In de jaren 1980 kwam het binnenlandse monopolie van de openbare omroep onder druk te staan. Het publiek vond het aanbod te saai en stemde enkel voor nieuws en actualiteit nog trouw af op de BRT (Belgische Radio en Televisie). De politiek vond dat het aanbod niet langer voldeed. Ook het Europese beleid bevorderde de komst van commerciële televisie. VTM (Vlaamse Televisie Maatschappij) verscheen in 1989 op de kabel. De komst van een binnenlandse concurrent verplichtte de openbare omroep om te vernieuwen. Dat leidde later tot een uitgebreid openbaar televisieaanbod, met Eén als brede publiekszender en Canvas, Ketnet en Sporza als zenders met een specifiek profiel.

50.5

50.4
Terry Verbeeck was als Tante Terry (1931–2018) een pionierster van jeugdprogramma's. Samen met Paula Sémer was ze ook een van de eerste omroepsters.

50.5
De sterrenkundige Armand Pien (1920–2003) was 37 jaar lang weerman op de openbare omroep en groeide uit tot een populaire huisgenoot.

FOCUS

Commerciële televisie

De komst van de commerciële zender VTM in 1989 hertekende het Vlaamse televisielandschap. Van meet af aan profileerde de zender zich rond twee speerpunten: amusement en informatie. De nieuwsdienst trok bewust de binnenlandse kaart en liet veel ruimte voor de mening van de 'man in de straat'. Die formule had succes en vond na verloop van tijd ook ingang bij de openbare omroep.

De uitbreiding van het Vlaamse televisieaanbod gaf impulsen aan de hele audiovisuele sector. Productiehuizen en andere leveranciers beleefden gouden tijden. Met programma's als *Tien om te zien* bezorgde VTM bovendien een boost aan Vlaamse zangers en muzikanten die voordien maar weinig aandacht kregen in de media.

VTM verwierf snel een groot marktaandeel en verkleinde de populariteit van de Nederlandse zenders. De reclame-inkomsten overtroffen iedere verwachting. Door dat succes verschenen al gauw andere commerciële zenders op het toneel.

Het televisieaanbod in Vlaanderen bestaat tegenwoordig uit de openbare omroep en meerdere regionale en commerciële zenders. Het internet, online beschikbare programma's en de komst van streamingdiensten veranderden de televisiebeleving. Vlamingen laten zich almaar minder leiden door uitzendschema's en kijken tegenwoordig veel 'on demand'.

50.6

50.7

50.6
De komst van VTM in 1989 betekende het einde van het monopolie van de publieke omroep in Vlaanderen. Bekende Vlamingen Koen Wauters en Francesca Van Thielen tijdens de openingsshow van VTM, 1 februari 1989.

50.7
Tien om te zien was in de jaren 1990 het meest succesvolle programma van VTM. Onder meer dankzij het programma groeiden heel wat artiesten uit tot Bekende Vlamingen. Hier staat de populaire volkszanger Eduard Van De Walle (1932–2016) uit Zelzate, beter bekend onder zijn artiestennaam Eddy Wally, op het podium.

1975

Hedendaagse tijd

56

In de zomer van 1975 traden in het landelijke Werchter twee bands op voor een publiek van enkele honderden toeschouwers. Het initiatief van de plaatselijke Chirogroep legde de basis voor een van de grootste muziekfestivals in Europa.

Sindsdien verzamelde jaarlijks een groeiende groep jongeren in Werchter om samen het einde van het schooljaar en het begin van de grote vakantie te vieren. Een samenwerking met verwante zielen uit de West-Vlaamse stad Torhout leidde in 1977 tot het legendarische dubbelfestival Torhout/Werchter. Door dezelfde artiesten eerst in Torhout en dan in Werchter te laten optreden, kon de organisatie grotere namen strikken.

Het festival werd vanaf 1999 enkel nog in Werchter georganiseerd. Rock Werchter werd een referentie in de pop- en rockmuziekwereld. U2, Patti Smith, R.E.M., The Chemical Brothers, Faithless, Kendrick Lamar, Metallica en Lady Gaga zijn slechts enkele internationale namen die in de afgelopen decennia op het podium stonden in het Vlaams-Brabantse dorp.

56

Rock Werchter groeide uit van een Chiro-evenement tot een vierdaags festival met bands en bezoekers uit de hele wereld. Editie van 2017.

56.1

THEMA

FESTIVALCULTUUR

Torhout/Werchter groeide snel uit tot het bekendste muziekfestival van het land, maar de echte pionier van de zomerfestivals in Vlaanderen was Jazz Bilzen. Dat meerdaagse evenement vond voor het eerst plaats in 1965 en programmeerde jazz, folk, rock en pop. Al vlug trok Jazz Bilzen elk jaar tot 15.000 toeschouwers, het merendeel van hen tieners en twintigers.

De opkomst van zulke jongerenfestivals in de jaren 1960 paste in de tijdgeest. Door de toegenomen welvaart beleefden de babyboomers – de generatie die kort na de Tweede Wereldoorlog werd geboren – een jeugd met ongekende mogelijkheden. Ze konden langer studeren en hadden meer geld en vrije tijd dan hun ouders. Onder meer via muziek zetten zij zich af tegen de normen van toen – netheid, discipline, onthouding en een strikte scheiding tussen jongens en meisjes.

Oudere generaties keken aanvankelijk met onbegrip naar de muziekfestivals, waar jongeren het recht opeisten om volgens hun eigen waarden en normen van hun vrijheid te genieten. Toch nam de populariteit van festivals alleen maar toe en de muzikale tegencultuur groeide zelfs uit tot een winstgevende markt voor ondernemers. Jazz Bilzen verdween, maar nieuwe successen zoals Tomorrowland zetten Vlaanderen blijvend op de kaart als festivalregio.

56.2

56.1

Arno Hintjens (1949–2022) uit Oostende, in 1980 stichtend lid van de invloedrijke band T.C. Matic en later succesvol soloartiest, aan het werk op de Lokerse Feesten van 2019.

56.2

In 1975 startten enkele folkliedhebbers een festival op de speelplaats van een school in Dranouter, een dorp ten zuiden van Ieper en Poperinge. Vandaag is Festival Dranouter het grootste folkfestival van Europa. Duplicaat van de poster van de eerste editie van festival Dranouter, 1975.

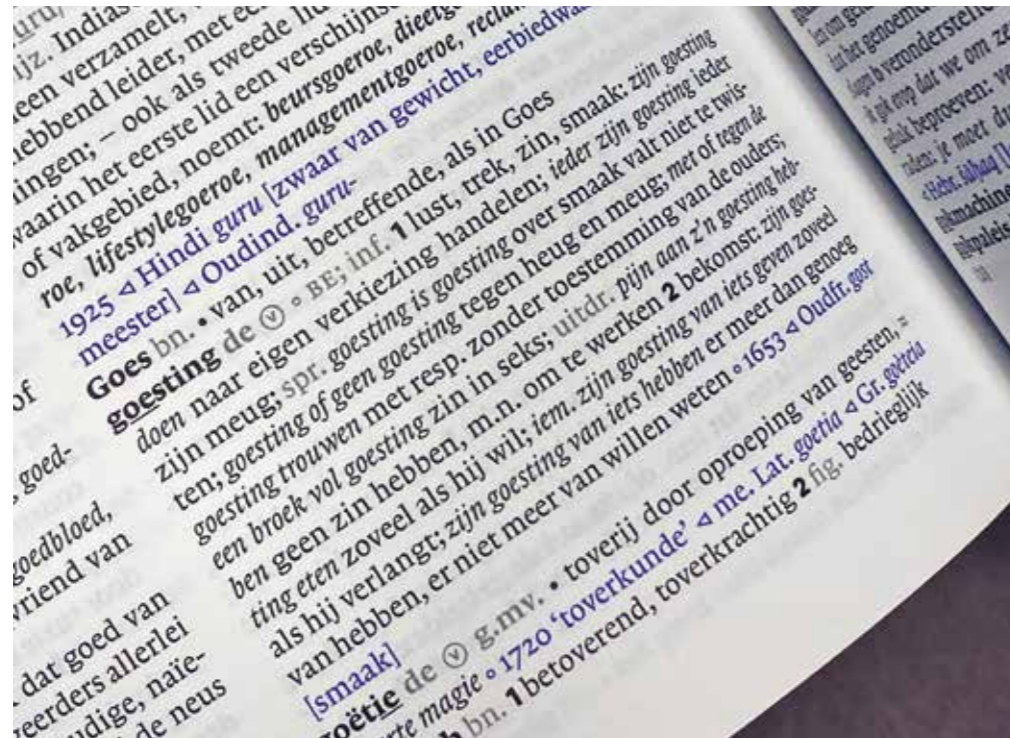
2004

Hedendaagse tijd

Iemand met *goesting* in een *croque-monsieur*? Dat moet een Vlaming zijn. Officieel delen de Nederlandstalige Belgen hun taal met de bevolking van Nederland. Toch herkennen Vlamingen feilloos Nederlanders (en omgekeerd), omdat hun omgangstaal verschilt. Zo heeft een Nederlander eerder *trek* in een *tosti*.

Het gezaghebbende Van Dale-woordenboek definieert *goesting* als 'lust, zin, smaak'. Je kunt er uitdrukkingen mee maken zoals 'ieder zijn *goesting*' of 'een broek vol *goesting*' (= zin in seks). Van Dale weet ook dat 'goesting' een informeel woord is dat uitsluitend voorkomt in het Belgisch Nederlands, de variant van het Nederlands die in Vlaanderen wordt gebruikt en getekend is door de nabijheid van het Frans.

De verschillen tussen Nederlands en Belgisch Nederlands illustreren dat staatsgrenzen taalgebruik beïnvloeden. Tegelijk is de impact van politiek en beleid ook beperkt. Sommige (veelal oudere) Vlamingen blijven sterk gehecht aan hun dialect. De meeste jongeren drukken zich tegenwoordig uit in een zogenaamde 'tussentaal'. En dan zijn er nog de nieuwkomers die hun eigen woorden en uitdrukkingen meebrengen en zo de taal van hier bijkleuren.

59

THEMA

EEN STANDAARDTAAL VOOR VLAANDEREN

Het Standaardnederlands ontstond vanaf de 16e eeuw in het huidige Nederland. Drukkers, ambtenaren en juristen pleitten toen voor uniforme taalvoorschriften. Vooral het Hollands van de rijke burgerij leverde de grondstof voor een modeltaal die in het hele land als standaard werd verspreid. Taalstandaardisering was mensenwerk: geleerden bepaalden regels en beslisten welke woorden en zinsconstructies voortaan nog correct waren. Die kennis legden ze vast in woordenboeken en grammatica's.

Toen de Vlaamse beweging in de 19e eeuw opkwam voor de Nederlandstaligen in België, ontstond al gauw discussie over de standaardtaal. Moesten Vlamingen een eigen versie ontwikkelen of de standaard uit Nederland overnemen? De tweede visie won het pleit – een 'Standaardvlaams' zou volgens de meeste taalkundigen en cultuurflaminganten weinig prestige genieten. Het zou niet kunnen wedijveren met het Frans, dat functioneerde als de officiële taal in België. Ook hoopten die cultuurflaminganten dat een eengemaakte taal de culturele en politieke toenadering tot Nederland zou bevorderen.

Ondanks de soms hoogoplopende discussies over correcte taal bleven vele Vlamingen geregeld hun 'goesting' doen. Zo bekeken is het wellicht niet helemaal toevallig dat net 'goesting' in 2004 door Radio 1-luisteraars verkozen werd tot het mooiste woord van het Nederlands.

59.1

59.2

59.3

59.1
Het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT) bevat ongeveer 400.000 woorden uit het Nederlands en geldt als het grootste woordenboek ter wereld. De eerste aflevering (van A tot Aanhaling) verscheen in 1864, de laatste (van Zuid tot Zythum) in 1998. Het WNT is volledig beschikbaar op het internet.

59.2
De schrijver, filoloog en flamingant Jan Frans Willems (1793–1846) legde als voorzitter van de spellingcommissie de grondslag voor één standaardspelling voor Nederland en Nederlandstalig België.

59.3
Tussen 1962 en 1972 zond de BRT net voor het *Journal* het programma *Hier spreekt men Nederlands* uit.